

УДК 337.3:657.1:658.1

Козловський Ю.М.*доктор педагогічних наук, професор
Національний університет «Львівська політехніка»***Яремко І.Й.***доктор економічних наук, професор
Національний університет «Львівська політехніка»***ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ****FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE
OF FUTURE SPECIALISTS IN ACCOUNTING AND ANALYSIS****АНОТАЦІЯ**

Розглянуто основні засади підготовки фахівців з бухгалтерського обліку і суміжних знань та узагальнено проблеми сучасної професійної освіти за фаховим спрямуванням. Визначено, що у цих процесах важливою є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей та на створення механізмів їх запровадження для бухгалтерсько-економічних спеціальностей.

Проведено аналіз професійних компетентностей у підготовці бухгалтерських кадрів та оцінено їх відповідність сучасним кваліфікаційним вимогам, що висувуються до таких фахівців у контексті вимог національного і глобального соціально-економічного середовища. Зіставлено вироблені компетентності в українській університетській освіті за напрямом «облік і оподаткування» з міжнародними принципами професійної освіти і навчання.

Проаналізовано зміст ключових, базових і спеціальних компетентностей як складників професійної компетентності майбутніх фахівців облікової сфери знань у зіставленні з міжнародними стандартами. Сформульовано окремі аспекти в поглибленні змісту компетентностей та їх взаємозв'язку і взаємозумовленості для підвищення якості підготовки бухгалтерських кадрів в університетській освіті.

Ключові слова: облікові спеціальності, професійна підготовка, професійна компетентність, ключові компетентності, базові компетентності, спеціальні компетентності.

АННОТАЦІЯ

Рассмотрены основные принципы подготовки специалистов по бухгалтерскому учету и смежным знаниям и обобщены проблемы современного профессионального образования по профессиональному направлению. Определено, что в этих процессах важна ориентация учебных программ на приобретение ключевых компетентностей и на создание механизмов их внедрения для бухгалтерско-экономических специальностей.

Проведен анализ профессиональных компетенций в подготовке бухгалтерских кадров, оценено их соответствие современным квалификационным требованиям, предъявляемым к таким специалистам в контексте требований национальной и глобальной социально-экономической среды. Сопоставлены сформулированные компетентности в украинском университетском образовании по направлению «учет и налогообложение» с международными принципами профессионального образования и обучения.

Проанализировано содержание ключевых, базовых и специальных компетенций как составляющих профессиональной компетентности будущих специалистов учетной сферы знаний в сопоставлении с международными стандартами. Сформулированы отдельные аспекты в углублении содержания компетенций, их взаимосвязи и взаимообусловленности для повышения качества подготовки бухгалтерских кадров в университетском образовании.

Ключевые слова: учетные специальности, профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, ключевые компетентности, базовые компетентности, специальные компетентности.

ANNOTATION

The basic principles of training professionals in accounting and related knowledge area are considered, and the problems of modern professional education by professional direction are generalized.

It is determined that in these processes it is important to focus the curricula for the acquisition of key competencies and to create mechanisms for their introduction for accounting and economic specialties.

The analysis of professional competencies in the training of accounting practitioners has been carried out and their conformity to the modern qualification requirements to be met by such practitioners in accordance with the requirements of the national and global socio-economic environment has been assessed. The developed competencies in the Ukrainian university education for the training direction "accounting and taxation" are compared with the international principles of professional education and training.

The content of key, basic and special competencies as components of professional competence of future professionals of the accounting sphere of knowledge in comparison with international standards. Some aspects in deepening the content of competencies and their interconnection and interdependence for improving the quality of accounting personnel training in university education are formulated.

Keywords: accounting specialties, professional training, professional competence, key competencies, basic competencies, special competencies.

Постановка проблеми. Система освіти розвивається як відповідь на виклики суспільства й одночасно з урахуванням потреб людини знайти своє місце та можливості самореалізації в суспільному (транснаціональному) просторі. Відповідно розвиток освіти, стан людського потенціалу, кваліфікація фахівців визначає не тільки соціально-економічний потенціал конкретної держави, а й міжнародний простір освітньої діяльності. Початок ХХІ століття є значною віхою у розвитку людства, тому що саме цей період пов'язують із процесами інноваційного розвитку суспільства, враховуючи новий інформаційний поступ розвитку. Процес світової інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя, не оминув він і професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері економічної галузі, зокрема і в підготовці бухгалтерських кадрів. У цьому аспекті одним із найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі є модернізація системи підготовки профільних фахівців у системі вищої освіти.

Процес сучасної підготовки спеціалістів із бухгалтерського обліку і суміжних знань відбувається в умовах інтеграції України в загальний європейський і світовий освітянський простір, що вимагає ретельного вивчення, подальшого опрацювання та застосування не тільки світових методологічних і методичних облікових надбань, а й міжнародного досвіду практичної підготовки професійних бухгалтерів. У цьому контексті важливим є обґрунтування значення та ролі компетентностей студентів облікових спеціальностей у системі формування сучасних знань, що в методичному плані потребує вирішення проблеми більш широкого і науково обґрунтованого впровадження компетентнісного підходу в організацію підготовки майбутніх фахівців у сфері обліку й оподаткування.

В умовах глобалізації економіки, міжнародних принципів організації обліку і вироблених для світогосподарських потреб стандартів фінансової звітності (управління і регулювання національних економік і глобальних ринків капіталу та інвестицій) проблема підготовки висококваліфікованого персоналу набуває не тільки національного, але і міжнародного значення. Такий контекст визнається вирішальним у діяльності ЮНЕСКО, Європейського фонду освіти та Європейського центру розвитку професійної освіти і навчання CEDEFOP [1].

Актуальність проблеми компетентнісного підходу в освіті пов'язана з орієнтацією суспільства на вирішення завдань модернізації змісту освіти і підвищення рівня освіченості студентів. Це пов'язано з тим, що національні системи освіти розвинених країн світу перейшли на нову систему загальної середньої освіти, характерними рисами яких є таке [2]: інтегровані цілі навчання домінують над предметними; діяльнісний підхід у навчанні заміняє елементарні уміння і навички; пріоритет компетентнісного підходу у навчанні; перехід на нову систему оцінки якості шкільної освіти студентів; авторитаризм поступається місцем співпраці, партнерству в навчальній діяльності.

Однією з найважливіших проблем професійної освіти фахівців є формування у них навичок, цінностей, мотивації до особистої участі у вирішенні професійних проблем для покращення якості майбутньої діяльності. Особлива роль в цьому процесі належить формуванню професійної компетентності в контексті сучасного феномену економіки, і зокрема це стосується безпосередньо фахівців з обліку та оподаткування. Відбуваються динамічні зміни у вимогах до компетентності, а тому психолого-педагогічний складник незвичайно зростає і формує вимогу перегляду підготовки фахівців.

Підготовка фахівців з обліку та аналізу, їх професійне становлення і професійна компетентність є важливим аспектом педагогічної науки й освітньої практики. Економіст стикається в основному з інформацією (зна-

ковими системами), іншими людьми і колективами, що беруть участь в економічних відносинах. Тобто професія економіста належить до типу «людина – знакова система» і «людина – людина». Отже, основними професійними компетенціями в цій сфері будуть: енциклопедичність, високий рівень інформаційної компетентності, розуміння суті економіки і фінансів, системне мислення, одночасне оперування кількома системами, здатність оперативно оцінювати загальну ситуацію (прикидання) і прогнозувати її розвиток, толерантність, розумна педантичність тощо [3].

Ключовою ланкою підготовленості фахівця є професійна компетентність, оскільки вона дозволяє йому успішно брати участь у праці і виконувати різні види професійної діяльності: «професійна компетентність синтезує в собі широку гаму знання і практичної дії, відображає ступінь сформованості і вираженості професійної культури і визначає результати не тільки пріоритетної діяльності, але і всієї праці» [4]. Однією з характерних рис професійної компетентності фахівців є підвищення ролі суб'єкта в соціальних перетвореннях, здатного не тільки діяти усередині наявної соціальної структури, але і змінювати її, удосконалити, розуміти динаміку процесів розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підготовку фахівців з обліково-аналітичних дисциплін та сфери оподаткування у системі університетської освіти науковці досліджують у розрізі різних аспектів. Зокрема, в останніх дослідженнях дедалі більший акцент спрямовувався на професійну компетентність як інтегровану якість особистості майбутнього фахівця. Водночас аналіз теоретичних напрацювань науковців свідчить, що питання професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування стосовно компетентних фахівців у цій науково-прикладній сфері знань в умовах домінування вимог і потреб для суспільства є недостатньо вивченими.

Аналіз джерельної бази вказує на недостатність дослідження концептуальних основ формування та досягнення рівнів компетентностей студентів облікового напрямку навчання в сучасних умовах із врахуванням професійних вимог роботодавців. Зокрема, О.І. Літікова відзначає, що «теоретичний аналіз педагогічних наукових джерел свідчить про незбігання поглядів науковців щодо визначення поняття професійної компетентності» [5]. Науковці пропонують по-різному вирішувати цю проблему, зокрема Є.В. Мних вбачає «підвищення стандартів національної освіти спеціалістів з обліку й аудиту через перегляд змістового навантаження навчальних дисциплін з погляду їх штучності та практичного застосування отриманих знань; якості впровадження нових форм і методів навчання; якості комерційної сертифікації спеціалістів з обліку й аудиту» [6].

Ю.А. Кузьмінський підвищення професійності фахівців з обліку та оподаткування розглядає через «правильність визначення терміну викладання тих чи інших навчальних курсів у загальній регламентній схемі навчального плану; оптимізацію змістового навантаження дисциплін та їх обсягу в часі і просторі» [7]. Наведене вказує на недостатнє вивчення порушеної проблеми, що підкреслює актуальність такого типу досліджень.

Мета статті полягає у конкретизації змісту поняття «професійна компетентність» майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, теоретичному обґрунтуванні значення та ролі компетентностей студентів облікових спеціальностей у формуванні сучасних знань та обґрунтуванні педагогічних умов використання компетентного підходу у підготовці майбутніх фахівців обліку та оподаткування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загально визнаним як на національному, так і міжнародному рівні є факт, що альтернативою, яка домінує в стандартах другого покоління предметно-знаннєвої моделі підготовки фахівця, повинен бути компетентнісний підхід. Він передбачає нові підходи до професійних якостей випускників, базові вміння, адекватне сприйняття взаємозалежного світу. Система професійної освіти, орієнтована на компетенції, вимагає зміни усієї парадигми професійної освіти, у тому числі зміни методів навчання, оцінки, шляхів забезпечення її якості. Зміни в підходах до навчання торкаються передусім перенесення акценту з процесу на результати навчання, ролей викладача і студента у процесі навчання, організації навчання, динаміки навчальних програм, методів оцінки тощо.

Загально визнаним є той факт, що наявна система освіти переважно спрямовується на засвоєння системи знань, що не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке потребує виховання самостійних, ініціативних, відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у розв'язанні соціальних, виробничих та економічних завдань. Принагідно відзначимо, що економічні, соціальні та інші чинники розвитку цивілізації посилили зацікавленість суспільства в результатах освіти і привели до появи поряд із традиційними (певними ступенями освіти) нових, більш важливих індикаторів цих результатів – компетентностей [8].

Одним із шляхів оновлення змісту освіти і навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції у світовий навчальний простір є «орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід і створення ефективних механізмів його впровадження в навчальний процес» [9]. Інформаційна епоха розвитку цивілізації ставить під сумнів всемогутність техніки, і сьогодні необхідні інші соціальні нововведення. Підхід виступає як специфічна основа освітньої парадигми, фундамент її кон-

цепції, вказує на спроби побудови тієї чи іншої освітньої системи [10].

У зарубіжних наукових джерелах поняття «компетентність» трактується як сукупність знань, навичок, якостей, поведінки, ставлення і застосування їх у практиці професійної діяльності. Міжнародні організації (комісія Ради Європи, ЮНЕСКО, Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти) розглядають компетентності як здатність застосовувати знання і вміння у нових ситуаціях.

Головна мета компетентнісно орієнтованої освіти полягає у вихованні високоморальної, вільної людини, яка усвідомлює відповідальність за події у світі [11]. Сучасній людині, на думку Л. Тархан, сьогодні недостатньо мати лише предметні знання, «їй необхідні вміння та здібності, які дозволять здійснювати складні культуровідповідні види дій. Теоретичні по суті й енциклопедичні за широтою знання, які довгий час були головною метою освітнього процесу, тепер стають її засобом» [12].

Компетентнісний підхід є ключовим методологічним інструментом підготовки майбутніх фахівців, зокрема і викладачів вищої школи, який дозволяє по-іншому будувати цілі і зміст освіти, визначати результати навчання, підвищує системність професійної підготовки випускників, їх готовність успішно вирішувати основні завдання професійної та соціальної діяльності [13]. Соціально-економічний розвиток українського суспільства вимагає проведення відповідних досліджень щодо визначення напрямів формування і розвитку компетентностей фахівців.

На актуальність упровадження компетентнісного підходу вказує стійкий попит на особистість із розвинутим інтелектом, здатну конструктивно спілкуватися у багатофакторному світі, ефективно обробляти інформацію, продукувати ідеї, успішно вирішувати конкретні життєві та професійні проблеми [14]. Перехід від *кваліфікаційної до компетентнісної моделі випускника* передбачає, що цілі освіти пов'язуються не тільки з виконанням конкретних фахових функцій, але й з *інтегрованими вимогами до результату освітнього процесу*.

Сучасне розуміння економіки включає гармонізацію людини і природи, проєктування, оптимізацію навколишнього середовища, що знижує суперечності між унікальністю людини, людських співтовариств і стандартністю реального світу.

Компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість студента, а вміння вирішувати проблеми, що виникають у таких ситуаціях:

- 1) у пізнанні і поясненні явищ дійсності;
- 2) в освоєнні сучасної техніки і технології;
- 3) у взаєминах людей, в етичних нормах, в оцінці власних вчинків;
- 4) у практичному житті під час виконання соціальних ролей громадянина, члена

сім'ї, покупця, клієнта, глядача, городянина, виборця;

5) у правових нормах і адміністративних структурах, у споживчих і естетичних оцінках;

6) у виборі професії й оцінці своєї готовності до навчання в професійному навчальному закладі, коли необхідно орієнтуватися на ринку праці;

7) за необхідності вирішувати власні проблеми: життєвого самовизначення, вибору стилю і способу життя, способів вирішення конфліктів [15].

З позицій системного підходу ми розглядаємо формування професійної компетентності майбутніх фахівців обліку та аудиту через основну ідею: розгляд системи досліджуваного процесу з погляду всебічності, цілісності. Системний підхід забезпечує комплексне вивчення проблеми дослідження і використовується через цілісну реалізацію таких положень: формування професійної компетентності засобами самостійної роботи; дослідження системи та вивчення її структурних компонентів, системоутворюючих чинників, функціональних зв'язків і стосунків тощо.

Формування професійної компетентності має свою специфіку на різних етапах навчання в блоках загальнокультурної, професійної і спеціальної підготовки. Інтегральним критерієм ефективності підготовки є рівень сформованості професійної компетентності у майбутніх фахівців з обліку та аналізу.

Оптимізація процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аналізу визначається одночасною комплексною взаємодією психолого-педагогічних умов і чинників. Найважливішими критеріями формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аналізу є світоглядний, мотиваційний, поведінковий, когнітивний, оцінний та ін.

Актуальність якісної підготовки фахівців, які володіють професійними знаннями, пов'язана також зі стратегією застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, зокрема потребою визначення спеціальних компетентностей майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, здатних усунути розбіжності в оцінці результатів господарсько-економічної діяльності на міжнародному рівні [16]. До таких належать Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS), Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (IAS), Інтерпретації, розроблені Комітетом з інтерпретації міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRIC) або колишнім Постійним Комітетом з інтерпретації (SIC).

Системність спеціальної підготовки до облікової роботи за МСФЗ зумовлюється всім контекстом навчання, коли кожна дисципліна розглядається як засіб формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Науковцями обґрунтовуються такі спеціальні компе-

тентності, необхідні для забезпечення якісної професійної компетентності, як: здатність зводити до мінімуму розбіжності в оцінці результатів господарсько-економічної діяльності у процесі використання міжнародних стандартів; здатність забезпечити прозору співпрацю і зрозумілість із зовнішніми інвесторами, вихід на іноземні біржі; довіру партнерів, а також соціальні (уміння розв'язувати проблеми в різних професійних ситуаціях; здатність до міжнародного співробітництва; соціальні громадянські цінності й уміння) і мотиваційні компетентності (здатність до позитивного мислення у професійному середовищі; здатність виявляти професіоналізм; здатність до навчання). До функціональних компетентностей віднесено вміння оброблення інформації облікового напрямку [5].

Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC) для забезпечення підвищення рівня професії бухгалтера через освіту розробила сім міжнародних стандартів (International Education Standards for Professional Accountants), що є обов'язковими для всіх членів Міжнародної федерації бухгалтерів. До їх складу ввійшли такі стандарти: IES 1 «Вихідні вимоги до програми професійної бухгалтерської освіти» (участь у наскрізній програмі професійної бухгалтерської освіти); IES 2 «Зміст програм професійної освіти» (сфера професійних знань та необхідність їх постійного розширення відповідно до умов середовища); IES 3 «Професійні навички» (вимоги до професійного бухгалтера, зокрема навички в інтелектуальній, технічній, функціональній, організаційній сферах); IES 4 «Професійні цінності, етика» (визначає професійні цінності, принцип вироблення професійних суджень); IES 5 «Вимоги до практичної підготовки» (практичний досвід до моменту присвоєння кваліфікації професійного бухгалтера); IES 6 «Оцінка професійних здібностей та компетенції» (оцінювання професійних здібностей та компетенції кандидатів до моменту отримання кваліфікації професійного бухгалтера в розрізі як теоретичних знань, так і практичного їх застосування); IES 7 «Система безперервної професійної освіти».

Висновки. Виходячи з викладеного вище, можна дійти висновку, що педагогічними умовами використання компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців обліку та аналізу доцільно визначити: формування системи професійних знань на основі інтегративного підходу; використання проблемного підходу до структурування змісту навчання на основі ідей міждисциплінарної інтеграції; реалізацію використання нових інформаційних технологій на основі інтегративного підходу; конструювання інтегрованих метапредметів тощо. До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення конкретного складу компонентів професійної компетентності майбутнього фахівця з обліку та аналізу, які формуються в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Педагогіка вищої школи : словник-довідник / [упор. О.О. Фунтікова]. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2007. 404 с.
2. Формирование компетентности участников образовательного процесса как одно из ключевых направлений современной стратегии развития образования Отдел образования управления образования города Казани Методические рекомендации по реализации проблемы в образовательных учреждениях. Казань, 2010. С. 17.
3. Радул В.В. Соціальна зрілість молодого вчителя / В. В. Радул // Рідна школа. 2001. № 7. С. 23–24.
4. Фомин Н.В. Теоретическая модель конкурентоспособного специалиста // Инновации в образовании / Фомин Н.В. 2004. № 3. С. 74–80, с. 74.
5. Літківа О.І. Професійна компетентність майбутніх фахівців з обліку та аудиту в умовах запровадження МСФЗ. URL https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2370
6. Мних Є.В. Проблеми професійної підготовки спеціалістів з обліку і аудиту в умовах інтеграції європейської освіти // Бухгалтерський облік і аудит. 2004. № 5. С. 25–27.
7. Кузьмінський Ю.А., Мельничук М.Г. Болонський процес: удосконалення викладання бухгалтерського обліку для економістів та правознавців у Вищих навчальних закладах України // Бухгалтерський облік і аудит. 2004. № 8. С. 37–40.
8. Professional Competence (Adopted 1996, amended 2005 and 2010). URL: <http://www.aapa.org/uploadedFiles/content/Common/Files/14 ProfCompetence.pdf>.
9. Остапенко С.А. Сутність компетентнішого підходу як інновації в сучасній освіті / С.А. Остапенко // Вісник Черкаського університету Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького Серія ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ Черкаси – 2011 Випуск 196 С. 111–113., с. 111.
10. Загородній Ю.І. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми / Ю.І. Загородній, В.С. Курило, С.В. Савченко. К.: Генеза, 2004. 144 с.
11. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. СПб.: Питер, 2006. 713 с.
12. Тархан Л. Компетентнісний підхід як інновація в навчанні майбутніх інженерів-педагогів / Л. Тархан // Вища школа. 2010. № 3–4. С. 83–88, с. 83.
13. Драч І.І. Компетентнісний підхід як ключовий методологічний інструмент модернізації підготовки майбутніх викладачів вищої школи / І.І. Драч // Теорія та методика управління освітою. 2011. № 7.
14. Локшина О. Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу / О. Локшина // Шлях освіти. 2007. № 1. С. 16–21.
15. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. 2003. № 10. С. 9–14.
16. Матюха М.М. Інноваційні підходи до підготовки фахівців обліково – аналітичного напрямку в умовах модернізації освіти. URL https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/791/1/V90sp_P203-212.pdf